

ի հինգերորդ առաջին լուսնի այգուց լեալ.
Նէմցէն հրացան զինուժ հեռուստ շողջողեալ.
ի վաղորդայն այգուն ի մեզ հուր արկեալ,
Զերթ գետ ի ձորս արիւնն մեր կարկաջեալ:

Հետեւակաց հանդէպ հեծեալք անդ կառեալ,
Ոչ փիղ կռուոյս եւ ոչ առիւծ ինչ օգտեալ:
Եւ ճենիտն յոյժ խստագոյն նայեցեալ,
Գլխնոց վերջուր եղեալ եւ զրահ ագուցեալ:

ի միում ձեռին խիշտ, ի միւսում հրացան.
Եւ ձի նորա մոլի ի հոտոյ արեան,
Մարշալ իշխանն ի յաջմէ կողման,
Իսկ Զըմլահեո՞ իշխանն ի ձախմէ կողման:

Հրագէն ի զօրս թափել երբեք ոչ լռէր,
Բազում ըսպայ ի ձախ կուտ անկանէր.
Բայց զաջակողմն Նէմցին հարաք կարեմէր.
Վաղվաղ վէզերն առ արքայն մեր թուղթ
զրէր:

Զօրաց Նէմցին բուռն է մէջն քան զվճէնին.
Ուստի զպատնէյս առին յայդ առաւօտին.
Փետէր վէզերն զփունջս մօրուաց լալագին.
Փոխիմ, ասէր, յաստի կենացս ցաւագին:

Կորիցեն գանձք, պաշտօնատարք ընդ նմին.
Տէֆտէրխանայք միայն աստի ապրիցին.
Թղթակերպ գոյն զգեցաւ չըքնաղ դէմք
վէզերն,

Որպէս արարն այլոց Մօռայ յաշխարհին:

Զնըծոյգ ձին իւր խընդրէր ի միջոյ ձիանց,
Զի փախիցէ գոնէ Նէմցէին ձեռաց.
Իշխանք վեզերին լային ի ներքոյ վրան,
Յաւակցէին յանձինս յայն օր զմիմեանց:

Անդ կարկաջմունք արեանց, արեգական
լաց,

Գոչումն լերանց եւ ձայնք ձիոց խինջմանց.
Ծածկիւր երես հողոյն մարմնով դիականց,
Զերեւէին երկինք ի դիգեալ փոշեաց:

Ասուր ժամն էր իբրու հասեալ երեկոյ.
Եկըն Մարշալ սուրբ դրօշակին ի ներքոյ.
Ընդ Գլխիւ փաշին երկունքն եկին սուր սըրոյ.
Գերեալ առին ըզրօշակ մեր հուսկ յետոյ:

Զըմլահեո, Թուրք. Զըմլահեո. աղաւաղուած
անուն մը:

Զվաթսուն դրօշակ թուղթ յինքեանս ձգեցին.
Զամէն փաշայս իբրու կոյր 'ւ որբ արարին.
Գընդաց զընդաց զկաթսայս առեալ տիրեցին.
Գանդեալ եղծին զվաշտն Հաճի Պէքտաշին:

Արդ զՕսմանցին բնաջինջ ի սպառ արարին.
Զրանակն առեալ առ դուքս զօրաց հասուցին.
Զեզկարտացի զօրսն զընդով ձեռն արկին,
Եւ զՊօսնացիսն ընդ սուր, ընդ հուր ան-
ցուցին:

Այլ զինապանք յանտառս մտեալ խուսեցին.
Անդ ծարաւի եւ անօթի մահ առին.
Հապահիք մեր ներքոյ թօփի մնացին.
Առ երկիւղի սպիտակ դրօշակ ամբարձին:

Ստիպէր Նէմցէն իջնել ի ձիոյն ի գետին.
Եւ ակնարկէր զտէգսն ձգել առ ոտին.
Եհաս անդուստ յանկարծ հրացան ի վէզերն.
Վէրս ընկալաւ ի թիկունս իւր վերջ ծամին:

Հեծաւ ի ձի նժոյգ թաշկէն ի ձեռին,
Էջ միայնակ յափն գետոյ Սափային,
Ոչ ոք էր անդ ի ծառայիցն ընդ նմին,
Ոչ առաջնորդ անցից գետոյ Սափային:

Ըզխուճապեալս ետես յեզր Սափային,
Իբրու որբոց լեալ յարտասուաց աչք նորին.
Բողոք բառնայ զգեղ դնել ի վերին.
Ոչ ոք է որ կայ ի սպասու վէզերին:

Ի հոգս անկեալ անցնիլ ընդ գետն կողկողին,
Զանձինս յուսով զերծուցանել նկրտին.
Բազումք կորեան քան ի մարտին ի գետին.
Գասն հազար եղաք անցեալքն ընդ վէզերին:

Առաւել էր քան զամ Պէշին այս տարին.
Մոռացոյց իսկ օր մեր եւ զօր Սէնթէին.
Գանդի գնացաք ոչ իրաւամբք յայն ամին,
Անգըթարար սպանաք զգերիսն նոցին:

Առ յԱստուծոյ վրճարս առաք ընդ նորին,
Զնըմին նման զոր արարաք ի Մօռային.
Առաք կարգաւ ըզմեր բաժին յայս ամին,
Դու արարեր, Տէր, զիրաւունս մեր անձին:

Eine alte armenische Übersetzung der Tertia pars
der theologischen Summa des hl. Thomas
von Aquin. Herausgegeben von Dr. M. A.
van den Oudenrijn. Druck der Mechitha-
risten-Buchdruckerei, Francke-Verlag, Bern.
Preis: S. Fr. 60.— (DM 60.—).

Ժրաջան հրատարակիչը N. A. van Ou-
denrijn, որ տարիներէ հետէ նուիրուած է
Միաբանողաց գրականութեան ուսումնասի-
րութեան, կը ներկայացնէ հատորիս մէջ
Ս. Թովմաս Ակուինացոյ Աստուածաբանու-
թեան Գ. Մասին հայերէն թարգմանութեան
ինչ ինչ ինքնուրոյն Գ. Մասի ցանկը Վիեննայի,
Լայպզիի եւ Վատիկանի օրինակներու համե-
մատութեամբ. ինքիւրք Գ. ԾԹ, 5—6, Կ—
ՀԲ) բնագիրները համեմատ Վիեննայի, Պա-
րիսի, Լայպզիի եւ Վատիկանի ձեռագիրներ-
ու (էջ 57—205), զորոնք ապա կը համե-
մատ լատին սկզբնաղբի հետ (էջ 207—240):
Ընդարձակ ներածութեան (էջ 11—54)
մէջ կը խօսի Զեռագիրներու, Յիշատակա-
բաններու, թարգմանութեան նկարագրին եւ
Ս. Գրոց տեղիքներու վրայ: Ուշադրութեան
արժանի են 37—47 էջերը, ուր նկարագրուած
է թարգմանութեան լեզուն եւ թարգմանա-
կան արուեստը: Յակոբ թարգման կատա-
րած է թարգմանութիւնս 1344ին Գոնայի
վանքին մէջ: Ան հայացուցած է լատին բնա-
գիրը շատ ճարտարութեամբ, աշխատելով,
որ թարգմանութիւնը հայ ընթերցողին հաս-
կանալի ընծայէ, ուստի խորշած է ստրկա-
կան թարգմանութեան:

Այս առաջին փորձն է Միաբանողաց
գրականութիւնը իր անաղարտ ձեւի մէջ
վերընծայելու, որուն համար կը յայտնենք
մեր շնորհակալութիւնը Մեծարգոյ Հրատա-
րակչին:

Հ. Ն. Ա.

Aknerli Grigor, Mogol Tarihi. Çeviren Hrand D.
Andreasyan. Istanbul 1954, 80, p. X +
57. [Istanbul Üniversitesi Fakültesi yayin-
lardan No. 582.]

Հ. Անդրէասեան թուրքերէնի թարգ-
մանած է Գրիգոր Ակներցոյ Թաթարաց
պատմութիւնը: Ան ունեցած է աչքի առաջ
Blake-Frye ի անգլիերէն թարգմանութիւնն
եւ F. W. Cleaves ի մեկնութիւնն թաթարերէն
բառերու (հմտ. Հանդ. Ամս. 1955, էջ
273—278):

Թարգմանիչը հմուտ հայերէնի եւ հայ
գրականութեան եւ ծանօթ թաթարաց պատ-

մութեան՝ յաջողած է ճշգրիտ իմանալ հայ
բնագիրն եւ ճարտարօրէն թարգմանել թուր-
քերէնի եւ լուսարանել գիտական ծանօթու-
թիւններով:

Հ. Ն. Ա.

ՅՈՒՆՈՒԱՐԱՆ ԵՕԶՂԱՏՅԻՆԵՐՈՒ. Տիկ. Նուրիցա Մ.
Փիլիպոսեան եւ Աւետիս Բէստէֆեան (Ա. Կա-
պեց). Խմբագրեց՝ Վահէ Հայկ. Ֆրէզմո 1955:

Ներկայիս գոյութիւն չունի Հայ-Եօզ-
դատը: Անոր աւելի քան 48.000 Հայութեան
վերապրող ցանցառաթիւ Մնացորդացը այսօր
աշխարհի չորս ծագերուն ցրուած՝ երբեմնի
բարդաւած հայրենի քաղաքին ու գիւղին
դառն կորուստի մորմոքն ունի իր սրտին
մէջ:

1915ի զարհուրանքի օրերէն հրաշքով
վերապրող երկու Եօզդացիներ — Տիկ.
Նուրիցա Մ. Փիլիպոսեան (Ամերիկա) եւ
Պր. Աւետիս Բէստէֆեան (Ֆրանսա) Զանա-
ցած են գրական Յուշարձան մը կանգնել
Եօզդատի եւ շրջակայքի մասին՝ տրամա-
թախիծ յիշատակ մը թողլու համար ապա-
գայ Եօզդատցի սերունդին:

Գիրքը, որ 445 էջէ կը բաղկանայ՝ բա-
ւական նիւթ կը բովանդակէ Եօզդատի եւ
գիւղերու մասին, սակայն նիւթերու դասա-
ւորումը եւ գլխակարգութիւնները շատ ան-
դհացուցիչ են: Օրինակ՝ Ա. Գլուխին վեր-
նագիրն է. Ա. (Մասն) Տեղագրութիւն, Աշ-
խարհագրական դիրք (էջ 16—51), ուր
խառնիխուռն իրար կը յաջորդեն տեղագրա-
կան, պատմական (էջ 18—40), տնտեսագի-
տական (էջ 40—45), արհեստագիտական
(էջ 46—51) եւ այլ նիւթեր եւ ի զուր կը
սպասես թէ Ե՞րբ պիտի յաջորդէ Ա. Գլու-
խին Բ. Մասը, որ սակայն գոյութիւն չունի:

Մեզի համար բաղձալի էր Յուշարձանի
մէջ տեսնել Եօզդատի կրթական կեանքի
պատկերը — դպրոցներ՝ Ժամանակագրօրէն
ներկայացուած, ինչ որ դժուար չէր բնաւ:
Հետաքրքրական է որ արդէն 1852ին աղջ-
կանց վարժարան ունէր Եօզդատ (տե՛ս Մա-
սիս, Կ. Պ. 1852, Թ. 50), երբ տակաւին հայ-
կական մեծ քաղաքներ անգամ չունէին:

Այս եւ նման թերութիւններ չուր չեն
ձգեր սակայն այս շատ կարեւոր հրատարա-
կութեան վրայ, որուն հեղինակները տուած
են իրենց լաւագոյնը եւ արժանի են գնա-
հատանքի:

Հ. Ն. ՊՈՂՈՍԵԱՆ